Олексенко Р. І.
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФІЇ ВІД АНТИЧНОСТІ ДО СЬОГОДЕННЯ В ДИСКУРСІ РИНКОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Кожна епоха несе з собою свою власну філософію, на основі якої формується специфічна культура життєдіяльності, спосіб життя людей, їх відносини одне з одним. Історія знає вік бронзи і заліза, періоди зародження, розквіту і занепаду тисячолітніх культур, епохи аграрного виробництва і науково-технічного прогресу. Сучасність характеризується як доба глобалізації та інформаційної революції. Кожен з цих періодів історичного розвитку людства має свою особливу і неповторну філософію. І разом з тим, всі вони пронизуються якимось особливим стрижнем, філософія якого складає своєрідний духовний остов цивілізації, формує традицію, визначає основні напрями її розвитку. Осягнення «духу цивілізаційного розвитку людства» є справою неймовірно важкою але цілком можливою.

Загальний погляд на історію людства засвідчує, що в будь-якому регіоні світу люди живуть практично за однаковими нормативами. їх можна назвати «людськими параметрами». Насамперед, люди працюють і саме завдяки праці створюють необхідні для життя блага, формують культуру, утверджують власний спосіб життя. Праця є першим і головним відмінником, який відрізняє людину від тваринного світу. Й у якому б регіоні світу, у яких природних умовах не проживала людина, головним способом і чинником є життя є праця. Людина, далі, створює і відтворює приблизно однакові форми соціальності. Вона створює сім'ю, будує державу, формує різноманітні соціальні організації, намагається вибудувати громадянське суспільство. Людське мислення здійснюється за допомогою приблизно однакових понять, першу розгорнуту класифікацію яких забезпечив великий античний філософ Аристотель. Людина, нарешті, переживає приблизно однакові чуттєві стани. Вона боїться, любить і надіється на краще, намагається наблизитись до нього різноманітними шляхами. І хоча відмінності між названими речами у різних народів є разючими, що визначає унікальність культури кожного з них, людське обличчя кожного з народів визначають всезагальні характеристики. Головною серед них є праця, базовою основою якої є власність. Відносини власності є тією першою і останньою інстанцією, яка забезпечує генетичний зв'язок людини з усією живою природою і яка, разом з тим, відрізняє її від всього природного світу.

У широкому розумінні цього поняття, «власність» - це відносини між людьми з приводу засобів виробництва і предметів матеріального і духовного споживання. В історії вона мала (і має нині) різноманітні форми - племінна власність, колективна, корпоративна, приватна і т. п. Як зазначають дослідники, саме остання з них створила передумови утвердження людини як індивіда і особистості, а відносини, побудовані на її основі - ринкові відносини - є саме тією універсальною формою відносин, які можуть забезпечити формування і розвиток суспільства як людського і людяного. Дослідження філософії ринкових відносин як передумови становлення людського суспільства є однією з головних тем наукових досліджень. Актуальною ця тема є й для сучасної філософської думки України.

Як відомо, довгий час в середовищі вітчизняних філософів, як загалом і серед суспільствознавців колишнього СРСР, домінувала марксистська модель еволюції форм власності, утвердження і соціальної ролі приватної власності, необхідності її ліквідації революційними методами. Ця модель виявилась загалом хибною. Дослідниками різних країн світу доведено, що будь-яка форма власності, що виникла, має право на існування, так як вона охоплює і узагальнює певні інтереси людей. Практично доведеним є й положення про те, що домінантною формою

власності є приватна власність, а найбільш «живучою» формою суспільної організації є суспільство, яке базується на ринкових відносинах. Ринкова конфігурація суспільства виявила таку життєтворчу силу, яка дозволила декому із відомих вчених говорити про «кінець історії», про те, що шукати історично більш ефективну модель суспільної організації вже немає сенсу, тцо зрештою людство досягло того піку свого розвитку, який завершує його цивілізаційний пошук.

Це - звичайна утопія. Людство завжди намагалось заглянути за горизонт, відшукати ще більш ефективну форму організації життя, існування культури. І хоча історія цього пошуку нерідко приводить до серйозних цивілізаційних збочень, спроби «знаходження й відтворення власного шляху» не припиняються в жодному з регіонів світу. Ведуться вони й в Україні. Балансуючи між Сходом і Заходом, Європою і Росією, відшуковуючипартнерівурізнихрегіонах світу,Україна намагається стати на «власні рейки», вибудувати той спосіб життя та культури, який притаманний саме нам - українцям, народу, історія якого сягає декількох тисячоліть. Зрозуміло, першою і основною сходинкою означеного пошуку є врахування досвіду історичного розвитку народів, які за рядом показників очолюють цивілізаційний поступ людства. Одним з елементів останнього є осягнення філософії ринкових відносин, утвердження якої у провідних державах світу забезпечило відповідний добробут, політичну стабільність, матеріальну і духовну потужність, впливовість на світовій арені.

Означена проблематика є предметом філософсько-економічних роздумів від найдавніших часів і до наших днів. Розмірковуючи над сенсом людського буття, його цінностями та пріоритетами, такі видатні теоретики древності, як Сократ, Платон, Аристотель й, особливо, Ксенофонт, включають у коло головних проблем теоретичного аналізу такі поняття, як «економічне буття суспільства», «власність», «виробництво і обмін», «торгівля» тощо. Середньовіччя «зміщує» систему цінностей, підпорядковує їх релігії. Не стали виключенням і філософські засади відносин власності. Однак, «дух підприємництва», носіями якого стали ремісники, крамарі, мореплавці та деякі інші «активні по шукачі пригод», поступово утвердили інший сенс життєтворчості - прагматично-економічний, можливо точніше сказати «меркантильний». Його символами стали бережливість, накопичення, збереження і примноження добробуту, що ототожнювався з грошима. Провідниками цієї філософії стали такі відомі дослідники-економісти, як В. Стаффорд та Т. Мєн. Від них, власне, й ведеться пошук оптимальної філософії ринкових відносин.

Нові часи народжують нове економічно-філософське мислення. Його провідниками стали такі видатні філософи, як Ф. Бекон, Дж. Локк і Т. Гоббс Французький мислитель А. Монкретьєн вводить поняття «політична економія- Його підхоплюють і поглиблюють Н. Макіавеллі, Еразм Роттердамський. М. Монтень. Ще більш глибокого розгляду філософія ринкових відносин отримує в період Нового часу. В порядок денний включаються поняття «духу капіталізму ■ М. Вебера, ідея «політичної економії» В. Петті, теорія «соціально-політичного життя» Р. Хайлбронерата А. Сміта, роздуми про «економіку», «працю», «власність» і т. п. Д. Юма, Дж. Берюгі, Д. Рикардо, Т. Мальтуса, Дж. С. Міля, Ж. -Б. Сея та інших відомих дослідників.

Пізніше філософію ринкових відносин вивчали й розгортали такі дослідники, як В. Зомбарт, С. Булгаков, Дж. Б. Кларк, А. Маршалл, К. Менгер, Ф. Візер, В. Віндельбанд, Е. Дюргейм, А. Бергсон, Дж. М. Кейнс, Л. Фон Мізес, Ф. фон Хайєк, ряд інших видатних економістів, філософів та соціологів.

У вітчизняному науковому просторі до цієї тематики звертались такі відомі вчені, як Ф. Прокопович, Г. Сковорода, С. Гогоцький, О. Новицький, А. Гіляров, М. Грот, А. Козлов, М. Туган-Барановський, І. Вернадський, С. Булгаков, М. Вольський, К. Воблий, Г. Симоненко. В сучасному науковому простор; України до тематики з філософії ринкових відносин звертались В. Андрущенко. В. Базилевич,

Т. Білогліб, В. Бобров, В. Геєць, В. Ільїн, В. Кремень, І. Каленюк, О. Куклін, М. Михальченко, Ю. Пахомов, Д. Піхно, А. Міклашевський, А. Чухно та ін.

Важливе значення мають такі праці, як «Філософія економіки» (В. Базилевич. В. Ільїн), «Філософія; мислителі, ідеї, концепції» (В. Кремень, В. Ільїн), «Ринкова модель вищого навчального закладу» (Т. Боголіб). Власне, вони відкривають нові пізнавальні можливості в осмисленні буття людини, його (буття) філософського сенсу в контексті внутрішньої єдності діяльності (праці) і споживання, набуття матеріального добробуту і пестування духу прекрасного і піднесеного. Як справедливо зазначають В. Базилевич та В. Ільїн, «всі головні аспекти життя людини у кінцевому розумінні визначаються модусом економіки. Недарма сучасну цивілізацію називають економічною. Однак, поряд з етосом економічного існує сфера духу - мистецтво, мораль, релігія, що є об'єктом філософської рефлексії. Завдячуючи філософії людина завжди намагалась вияснити; яким чином можна поєднати гармонію Космосу і господарства, природи і культури, божественного задуму і його реалізації у свободі волі індивіду. Адже тільки з цієї позиції можна вияснити сутність добробуту, власності, вартості, грошей, ціни, товару, їх значення в досягненні сенсу життя особистості. Філософія економіки - це нова сходинка в розвитку пізнавальних можливостей людини з освоєння дійсності. Вона не виникла сьогодні, а пройшла довгий шлях розвитку розпочинаючи від епохи фараонів і мудрості стародавніх пророків до сучасних постмодерних дискурсів, філософії постіндустріальних проектів і економічної антропології як нової теорії людини епохи фінансової цивілізації» (В. Базилевич, В. Ільїн. 2011, с. 4).

Серед першочергових питань, що пі для гають дослідженню, слід відокремлювати такі, як історичні та сучасні підходи, школи та інтерпретації; поняття «ринкової економіки» в історичному розрізі і сучасному філософсько-економічному дискурсі; зародження та суперечності становлення ринкової економіки в Україні; методологічне значення понять «ідеальний тип» (як «інтерес епохи») і «економічна людина» М. Вебера для обгрунтування філософії ринкових відносин; наукове і правове підгрунтя становлення та розвитку ринкового суспільства в Україні; філософія, світогляд та мораль сучасного українського підприємця; роль економічної освіти і виховання як засобів становлення світоглядних засад сучасного підприємця; духовно-моральне виховання майбутнього підприємця в сім'ї; роль релігії в контексті утвердження філософії ринкових відносин та виховання сучасного підприємця; філософія сталого людського розвитку як умова ефективності ринкових відносин, що утверджуються.

Список використаної літератури:

1. Белобров Б. Д. Ідеологія сталого людського розвитку в Україні в період соціальних трансформацій; проблема становлення : Автореф. дис... канд. політ, наук; 23. 00. 03 / Б. Д. Белобров; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. — К., 2005. — 19 с. — укр.
2. Білорус О. Г. Глобальна перспектива і сталий розвиток : (Системні маркетологічні дослідження) / О. Г. Білорус, Ю. М. Мацейко. — К.: МАУП, 2003. — 492 с.
3. Данилишин Б. М. Сталий розвиток в Україні : реалії і проблеми / Б. М. Данилишин // Проблеми сталого розвитку України: [зб. наук, доповід.]. — К.: БМТ, 2001. — С. 133-150.